

Norsk innovasjon i grava

av Halvdan Haugsbakken

1900 søkere på 10 stillinger? To år uten lykke i jobbsøkingen? I dragsuget etter å finne den relevante jobben forsvinner den akademiske kunnskapen i grava. Det hele handler om en absurd overproduksjon av akademikere.

Med god grunn stiller jeg spørsmålet om landets høyskoler og universiteter er offer for en regelrett *strukturell* overproduksjon av unge akademikere. Det genierklærte utdanningssystemet viser heller formålsløs *produksjon* enn *utdannelse* av den verdsatte, intellektuelle kapitalen. En produksjon iscenesatt av landets politikere, og som viser hinsides ressursløsning kun rike land kan tillate seg. Sånn sett står tiltakene til politikerne til toppkarakter i alle fag. Med overskudd på statsbudsjettet og haugevis med penger på bok, er det bare legitimt at det skjer. Derfor blir den stadig økende gruppen av unge med høyere utdanning med irrelevante jobber en symbolsk maktdemonstrasjon som viser norsk supervelstand.

Situasjonen blir bekreftet i Kandidatundersøkelsen 2003, et studium utført av Norsk institutt for studier av forskning og utdanning. Resultatene er dyster lesing. Flere og flere unge akademikere er rett og slett "mistilpasset", det vil si at de er arbeidsledige, sysselsatte, eller er i "irrelevante jobber". Det er de store kullene av masseproduserte jurister, humanister, naturvitere, allmennlærere, samfunnsvitere, siviløkonomer, datafolk, etc., som sliter. F.eks. viser tallene at så mye av 34 % av kandidater med humanistiske fag et halvt år etter avsluttet utdanning hadde "irrelevant arbeid". De er resultatet av en udugelig utdannings- og sysselsettingspolitikk, og viser hvor lite kreativitet kompetanse egentlig gir. Men enda verre; mye ekspertise klarer ikke å løse samfunnets viktigste problem: å gi folk arbeid! Strengt tatt er hele problemstillingen unødvendig og veldig trist.

Hensiktsløs produsering

Hvilken langsiktig tenkning som ligger bak denne statlige jappekulturen er desto mer vanskelig å forstå. Majoriteten av de erklærte hjernene som skal forske og fordype seg blir ikke å finne i viktige forskningsfora. Men som sagt, de har "irrelevant arbeid"; de jobber på en bensinstasjon eller sitter i kassa på Rema. Men virkeligheten er mer brutal. Noen må ty til sosialhjelp for å overleve. Om trenden fortsetter, kan man forvente at store deler av servicenæringene vil bestå av personer med høyere utdanning. Det er mer riktig å si at den består av personer som har tapt kampen om de "relevante" jobbene. Men det positive er at servicenæringen får en betydelig kompetanseheving. Det aller mest triste er at deres produserte kunnskap gis blaffen i, og til slutt, bare glemmes.

Istedenfor å si at akademikere utdanner seg til arbeidsledighet, er det mer korrekt å erklære at utdanningssystemet produserer meningsløshet. Det kommer så tydelig fram da arbeidsledigheten begynte å stige med en prosent eller to. I media har det over lengre tid vært en trend å belyse situasjonen blant arbeidsledige med høyere

utdanning. Til stadighet hørte man om unge som hadde sendt ut både 40 og 50 søknader uten å få jobb. Og fremdeles fortsetter trenden. De privilegerte er som alltid arbeidsgivere som kan velge og vrake blant superdyktige kandidater. For mange unge blir spørsmålet om det svarer seg å ta en lang utdanning, når gevinsten er arbeidsledighet. Ungdom på trappene til å søke på høyere utdanning er klar over dette dilemmaet, men ikke de som har skapt det.

Hvordan vil det se ut når ledigheten kommer opp i åtte, ni eller ti prosent? En kan jo bare gjette. Dette avslører at norsk økonomi er sårbar for små konjunkturutslag, men også at store mengder kunnskap og talent går tapt. Kunnskapen arkiveres, mens de som har produsert den må finne seg noe annet å gjøre. Det er vanskelig å forstå hensikten med å dyrke talenter i store hopetall, når det ser ut som en konsekvent politikk å ikke følge dem opp. Det forteller mer om *kompetanseløsning* enn et fabelaktig utdanningssystem.

Derfor er det en stor likhet mellom 1990-tallets store utdanningskull fra humanistiske, samfunns- og realfag, til de nå unge akademikerne med disse fagene som streber å få jobb. Politikernes vedtak på 90-tallet om å åpne landets universiteter, har fått en radikal utgang med et negativt fortegn. Med store ord mente man at unge måtte utdannes. Måten å få ned den da stigende ungdomsledigheten, var den kortsiktige løsningen å putte dem i utdanningssystemet. Her kunne de oppbevares til økonomien gikk så mye bedre. I realiteten var det bare en forflytting og forverring av en tidligere ungdomsledighet. De oppbevarte ungdommene uten utdanning skulle nå gjøres om til superhjerner. Når de nå er ferdig utdannet, og ikke finner den relevante jobben, har den tidligere ungdomsledigheten blitt til akademikerledigheten – og i den finnes en betydelig kompetanseheving.

Markedsnaivismen

Løsningen på at ledighetsfloka skal forsvinne ligger i troen på markedskreftene. Ofte hoster dens talsmenn opp en innøvd læresetning at markedskreftene skal støvsuge de nyutdannende ut av meningsløsheten. Helst når økonomien går bra. Argumentene som verserer i den offentlige debatten om at mer statlige midler til å løse ledigheten vil føre til anarki i økonomien, en gjentakelse av 30-talls depresjonen, gater fulle av tiggere, er overdrivelser og banale forenklinger av en kompleks virkelighet. Det blir en desto større gåte hvordan markedet skal løse samfunnets viktigste mål, når den er total utforutsigbar. Aksjekursene og kapitalkreftene ser ut til å svinge som en jo-jo, og kapitalen hopper oftest dit hvor den kortsiktige gevinsten er størst. Denne forstokkede naivismen på at kapitalkreftene skal kunne løse ledighetsproblemet må simpelthen legges død.

Hvordan kan man da løse dette produserte problemet? Dette kan gjøres på forskjellig vis. En kan for eksempel ligge i å gi borgerlønn til unge akademikere som velger å satse på forskning, mens annen kan være å gjøre prosessen fram til forskningsmidler enklere. Slike forslag vil nok neppe la seg realisere i overskuelig framtid. Derfor må det gjøres noe radikalt med de statistikker som forteller at Norge bruker lite på forskning. I 2001 brukte Norge 1,6 prosent av BNP, vel 24 milliarder kroner.

Sammenlignet med våre nordiske naboer, brukte Sverige 4,28, Danmark 2,4 og Finland 3,4 prosent av BNP. Som et OECD land som bader seg i materiell overflod, og som har et petroleumsfond med snart 1000 milliarder kroner på bok, er det besynderlig at en slik virkelighet presenterer seg. Men forholdene ligger til rette å gjøre noe skikkelig bra med dem. Ved landets høyskoler og universiteter og andre forskningssenter eksisterer det allerede gode fagmiljøer. Å ha en målrettet satsing mot de fagretninger som har uteksaminert mange unge forskere, kan norske fagmiljøer utvikles og forbedres. Et konkret tiltak kan være å satse mer på doktorgradsstudier som fører fram til fast ansettelse. På denne måten kan gir det legitime forklaringer på at en høyere utdanning svarer seg.

For å unngå at spennet mellom hvilken jobb man endelig ender opp med, og hva man er utdannet til, blir større, må det fra politikerhold komme fram et mer helhetlig bilde i samfunnsplanlegging. Hvis ikke, vil de som nå opplever kløften mellom utdanning og relevant jobb, ikke bare begrense seg til å gjelde en liten gruppe av den norske befolkningen, men faktisk framtidige generasjoner. Til slutt kan man bare spørre seg; hva er poenget med å ha en tiljublet intellektuell kapital når den ikke anvendes i et land med materiell overflod.

April 2004 (©) Haugsbakken Publikasjoner